

MUSIS

2 februari 2019

Musis, Muzenzaal – 20.00 uur

Serie Vocale solisten

Schuberts Winterreise

Thomas Oliemans – bariton

Paolo Giacometti – piano

Franz Schubert (1797-1828)

Winterreise, D. 911

Toelichting

Bestaat er een eenzamer tocht dan Schuberts *Winterreise*? De vierentwintig liederen waarin een rusteloze jongeman tijdens een eenzame en ijzige zwerftocht een verloren liefde overpeinst, geven in ieder geval weinig reden tot optimisme. Maar zoals wel vaker leveren droefheid en melancholie ook hier de prachtigste muziek op.

De interpretatie van bariton Thomas Oliemans kreeg in de NRC het stempel "eigentijds, onopgesmukt en direct". Pianist Paolo Giacometti, in de pers vaak geroemd om zijn inlevingsvermogen, vergezelt Oliemans tijdens zijn winterse wandeling.

Het is begin 1827. Franz Schubert stuit in een almanak op het eerste deel van de gedichtencyclus *Winterreise* van de Duitse dichter Wilhelm Müller. Hij is diep onder de indruk en besluit de gedichten op muziek te zetten. In de nazomer van hetzelfde jaar krijgt hij ook de tweede helft van Müllers cyclus in handen. Niet lang daarna nodigt Schubert een kleine groep intimi uit voor de première van wat hij zelf noemt een aantal "ijzingwekkende liederen". Zijn vrienden zijn verrast, om niet te zeggen verbijsterd door de sombere stemming van de muziek. De lauwe ontvangst ten spijt, is de componist zelf intens tevreden over het resultaat,

Naar eigen zeggen had nooit eerder een

liederencyclus hem zo aangegrepen.

Winterreise is ongetwijfeld de meest intrigerende liederencyclus uit de klassieke muziek. Voer voor psychologen, literatuurcritici, muziekwetenschappers en natuurlijk musici. Wat te denken van de ondertitel van het boek dat de Engelse tenor Ian Bostridge, befaamd om zijn muzikale interpretaties van deze liederen, erover schreef: *Anatomie van een obsessie*. Veelzeggend.

Deze winterreis is dan ook niet zomaar een reis, het is vooral een tocht naar een onbekende bestemming – een enkele reis welteverstaan. De Romantiek, met centrale thema's als vervreemding en pelgrimage, ten voeten uit.

Thomas Oliemans' collega-bariton Bastiaan Everink geeft in zijn boek *Strijdtoneel* de ontberingen van de jongeman treffend weer: "Hij doolt met bevroren tranen langs witte akkers en gestorven bloemen, over harde ijskorsten waaronder gevaarlijke stromen bruisen en door diepe rotskloven. Een fascinerende reis, bezaaid met dwaallichten, kraaiende hanen, krijgende raven, grommende honden en rammelende ketens."

Het zou zomaar het libretto van een groots opgezette opera kunnen zijn, maar er bevinden zich alleen een zanger en een pianist op het podium. Het is echter genoeg om zich een voorstelling te kunnen maken van de tocht: de eenzaamheid, de gebrokenheid van het leven, als een kaal winters landschap. Maar ook warme herinneringen aan de lentezon, de geborgenheid biedende schaduw van een lindenboom, fluitende vogels en bloeiende weiden.

Op magistrale wijze heeft Schubert klanken gevonden bij de woorden, waardoor gevoelens ineens tastbaar zijn. Zowel de zangpartij als de pianobegeleiding interpreteren, illustreren en becommentariëren. Luister naar de onrustig waaierende wind (*Die Wetterfahne*), de omlaag vallende en terstond stollende tranen van de reiziger (*Gefrorne Tränen*), het dwaallicht in de diepte (*Irrlicht*), de voorbij denderende

postkoets (*Die Post*) en de blaffende honden aan hun rammelende kettingen (*Im Dorfe*). En dat is dan nog maar een klein aantal voorbeelden van hoe geniaal Schubert hier tekst en muziek met elkaar verbindt. Er is hier trouwens absoluut geen sprake van zang met pianobegeleiding; de musici zijn volstrekt gelijkwaardige partners.

De eenzame reiziger realiseert zich gaandeweg meer en meer dat er geen weg terug is: "Eine Straße muß ich gehen, die noch keiner ging zurück" (*Der Wegweiser*). Op zeker moment nadert hij een dodenakker, door Müller treffend vergeleken met een herberg (*Das Wirtshaus*). Hij besluit zich hier te vestigen, maar helaas: alle ondergrondse kamers blijken al bezet.

Uiteindelijk komt de uitgeputte pelgrim aan bij een ijsvlakte (*Der Leiermann*). Daar vertoont een oude man zonder veel succes zijn muzikale kunsten op een draailier (een snaarinstrument dat qua uiterlijk lijkt op een gitaar of een mandoline; te bespelen door middel van een wiel dat met een zwengel tegen de onderkant van de snaren wordt rondgedraaid; de toonvorming komt tot stand door toetsen die op de snaren drukken). De klanknabootsing op de piano van de draailier is niet te missen.

De reiziger vraagt de oude man, een verpersoonlijking van de dood, of hij met hem mee mag trekken zodat ze samen kunnen musiceren. "Willst zu meinen Liedern Deine Leier dreh'n?" De cyclus eindigt in woord én in muziek met een vraagteken, als een soort open einde. De luisteraar mag de tocht in zijn of haar hoofd verder laten gaan. Een meesterlijke vondst van zowel dichter als componist.

Als de laatste tonen zijn verstomd, is de stilte voelbaar. Een stilte van het soort dat verder alleen een *Passion* van Bach kan oproepen, aldus Ian Bostridge in zijn boek. Een groter compliment aan Wilhelm Müller en Franz Schubert is nauwelijks denkbaar.

Joost van Beek

Thomas Oliemans & Paolo Giacometti

Thomas Oliemans studeerde aan het Conservatorium van Amsterdam bij Margreet Honig en vervolgde zijn studie bij Robert Holl, Elio Battaglia en Dietrich Fischer-Dieskau. Hij staat bekend als een veelzijdig zanger met een breed repertoire: van oratoria tot lichte muziek.

Thomas Oliemans vertolkte diverse grote rollen op gerenommeerde operapodia, zoals de Nationale Opera in Amsterdam, de Salzburger Festspiele en het Royal Opera House Covent Garden.

Verder trad hij op met onder meer de Akademie für Alte Musik Berlin, het RIAS Kammerchor, het Rotterdams Philharmonisch Orkest en het Orchestre National de Lille. Hij stond op het podium met beroemde dirigenten als Charles Dutoit, Ingo Metzmacher, Frans Brüggen, Kent Nagano, Jaap van Zweden en Reinbert de Leeuw.

Als liedzanger vormt hij een duo met de pianisten Malcolm Martineau, Roger Vignoles, Rudolf Jansen en, zoals vanavond, Paolo Giacometti.

Zijn discografie omvat onder meer Schuberts *Winterreise* en *Schwanengesang*, werken van Frank Martin en Bachs *Johannes-Passion*.

Paolo Giacometti treedt over de hele wereld op als solist en als kamermusicus, op zowel historische als moderne instrumenten. Hij werd geboren in 1970 in Milaan, maar woont al sinds zijn kinderjaren in Nederland. Hij studeerde bij Jan Wijn aan het Sweelinck Conservatorium Amsterdam, waar hij met de hoogste onderscheiding afstudeerde. Paolo Giacometti heeft vele prijzen gewonnen bij zowel nationale als internationale wedstrijden.

Naast zijn activiteiten als solist heeft de liefde voor kamermuziek geresulteerd in een succesvolle samenwerking met toonaangevende musici als Pieter Wispelwey, Janine Jansen, Bart Schneemann en Viktoria Mullova.

Paolo Giacometti is een veelgevraagd speler op kamermuziekfestivals in Europa, Canada en de Verenigde Staten. Hij trad op in concertzalen over de hele wereld, waaronder het Concertgebouw (Amsterdam), Teatro Colon (Buenos Aires), Wigmore Hall (Londen), Théâtre du Châtelet (Parijs) en Seoul Arts Centre (Zuid-Korea). Hij speelde met gerenommeerde orkesten onder vooraanstaande dirigenten zoals Frans Brüggen, Kenneth Montgomery, Laurent Petitgirard, Michael Tilkin en Jaap van Zweden.

Paolo Giacometti is tevens werkzaam als professor aan de Robert Schumann Musikhochschule Düsseldorf.

De omvangrijke discografie van Paolo Giacometti is alom geprezen door de internationale pers. Zo schreven Italiaanse muziekjournalisten over zijn opname van de complete pianowerken van Rossini: "Rossini heeft eindelijk zijn pianist gevonden". Verder nam hij – solo, met een vocale/instrumentale solist of met orkest – werken op van onder meer Dvorák, Schumann en Fauré.

Het duo Oliemans/Giacometti bracht tot dusver één cd uit, getiteld *Dr Jekyll & Mr Hyde*. De twee vertolken daarop drie liedcycli van Schumann, waaronder *Dichterliebe op. 48*.